

Sremski Karlovci
Vojvodina - Srbija

Fondacija
ZAVIČAJNA KUĆA
MUZEJ

Etno postavka seoskog domaćinstva
Podunavskih Švaba
iz druge polovine XVIII veka

www.zavicajnakuca.com

Ambasada
Savezne Republike Nemačke
Beograd

*U ovom koritu
su kupali decu*

*Bučkalica - služi
za proizvodnju
maslaca*

Bunar

Fondacija
za zaštitu zavičajnog nasleđa
Podunavskih Švaba
ZAVIČAJNA KUĆA
Sremski Karlovci
Andreja Volnog 1A
Srbija - Vojvodina
www.zavicajnakuca.com

M U Z E J
Podunavskih Švaba
Etno postavka seoskog domaćinstva
Podunavskih Švaba
iz druge polovine XVIII veka

Stara razglednica

Sremski Karlovci
2016. godine

*Ovu brošuru smo izdali
povodom 300 godišnjice naseljavanja
Podunavskih Švaba
na područje današnje Vojvodine
i 277 godina od naseljavanja
u Sremske Karlovce
i suživotu sa drugim narodima.*

*Fondacija se zahvaljuje Nemačkoj
ambasadi u Beogradu, koja je podržala
i pomogla izdavanje ove brošure.*

Stara razglednica

Stara razglednica

Objekti Fondacije ZAVIČAJNA KUĆA

Fondacija za zaštitu zavičajnog nasleđa Podunavskih Švaba ZAVIČAJNA KUĆA je osnovana 2009. godine sa idejom i željom da od zaborava sačuva objekte na lokaciji ZAVIČAJNE KUĆE, prikupi druge predmete iz domaćinstava druge polovine XVIII veka, kao i poljoprivredna radila i onovremene mašine. Sve sa namerom da to ponudi na pogled ljubiteljima tradicionalne kulture, istraživačima, novinarima, publicistima, ali i turistima.

Karlovcani su shvatili i razumeli ideju osnivanja Fondacije i muzejske postavke i svojim donacijama u vidu predmeta iz domaćinstva i radionica, te onovremenih poljoprivrednih mašina, podrumarskih posuda i ručnog alata i sl. pomažu rad muzeja. Svojim poklonom muzeju donatori istovremeno i spavaju predmete od propadanja i nalaze im sigurno mesto za dugotrajnost.

PROSTOR PRE NASTANJIVANJA

Prostor na kome se nalaze objekti Fondacije je u vreme naseljavanja Podunavskih Švaba u Karlovce 1739. godine je bio "prazan". Na njemu nije bilo kuća, ulica, pa ni poljskih puteva. Karlovci su tih godina "dolazili" samo do iza "Donje crkve". Sve do Kapele mira nije bilo drugih građevina.

Podunavske Švabe se naseljavaju u Karlovce nakon zaključenja Beogradskog mira, kojim je Beograd pripao Osmanskom carstvu. Tada svo rimokatoličko stanovništvo, koje je Austrija naselila u severnu Šumadiju i gradove: Šabac, Beograd i Smederevo, nakon Požarevačkog mira 1718. godine, napušta ovaj prostor pred nadolazećom novom vlašću. Predpostavili su da bi bila neprijateljski raspoložena prema njima i da bi im bili ugroženi i imovna i životi. Ove izbeglice se zadržavaju u Zemunu, Rumi, Petrovaradinu i Karlovcima. Tada su u Karlovce došle 52 porodice sa pretpostavljenih 220 članova.

Došavši u Karlovce ovi ljudi su kupili parcele za izgradnju kuća, a od države su dobili zemlju za obradu u neposrednom potesu "Lipije". Izgradnjom kuća oformili su svoje seoce - Schwaben Dörfel, sa dve ulice. To su današnje ulice Matoševa i Karlovačkog mira.

Država je stanovnike Schwaben Dörfel - a, oslobodila poreza. A porez se plaćao na kuću, zemlju za obradu (vino-grad, oranicu, voćnjak, baštu, ...), kao i na domaće životinje koje su gajili. Tačno se znalo koliko poreza "nosi" krava, koliko konj, koza, ovca, ...

Pošto je država oslobodila stanovnika Schwaben Dörfel-a poreza, tada svi Karlovčani koji su želeli da grade kuće, grade kuće u Schwaben Dörfel-u. Oslobođeni su poreza, a porez nije bio mala stavka u porodičnom budžetu. Tako se Schwaben Dörfel širio, a širili su se i Karlovci, naročito posle Druge seobe Srba, da bi se konačno spojili u 19. veku, pod nazivom Karlovci.

*Ali Karlovčani i danas, u svakodnevnoj komunikaciji, ovaj deo Karlova-
ca, koji je nekada bio Schwaben Dörfel, nazivaju Švápska.*

S obzirom da je glavni objekat Fondacije - stambena zgrada, izgrađen na samom obodu Schwaben Dörfel-a pretpostavka je da je izgrađen oko 1770. godine.

Stara razglednica

CENTRALNI OBJEKAT MUZEJA

Jedina sačuvana kuća, iz druge polovine XVIII veka, vremena kada su Podunavske Švabe naseljavale Panonsku niziju, centralni je objekat Fondacije "Zavičajna kuća". Reč je stambenom objektu seoskog domaćinstva iz vremena naseljavanja u Sremske Karlovce, 1739. godine. Brojni turisti koji iz Nemačke, Austrije i drugih država dolaze u Vojvodinu radi obilaska svog zavičaja, posetom Zavičajnoj kući, mogu videti i kako su njihovi preci živeli pre 250 godina.

Zavičajna kuća, onovremenski objekat posebne lepote, izgrađena je od naboja i pokrivena trskom, u kojoj su

smeštene zemljane peći i otvoreno ognjište, dimnjak, a sve je deo muzejske postavke. Kuća je niskih plafona i debelih zidova od naboja, kako bi trebalo manje energije za njeno zagrevanje.

Naravno, ne treba izgubiti iz vida ni činjenicu da su tada (pre oko 250 godina) ljudi bili niži rastom.

Kuća ima dve sobe i kuhinju. Prva, roditeljska soba orijentisana je prema ulici, druga, dečija, prema dvorištu, a u obe se ulazi iz kuhinje.

Ulična soba je bila roditeljska i u njoj su pored roditelja, spavala i mala deca. U toj sobi se nalazio i vaštiš (umivaonik), u njoj se čuvala odeća i u njoj se i pripremala hrana i obedovalo. Dvorišna soba je bila dečija ili devojačka soba. U njoj su spavala malo odraslija deca – posle navršene treće ili četvrte godine, a nekada i ranije, ako je majka ponovo zatrudnela. Ako je bilo više dece spavala su i po dvoje u krevetu. Malo odraslija deca, posle navršene 13. godine, kada su po pravilu počinjala da odlaze sa roditeljima na paorske poslove, ili pak u

nadnicu, su u slučaju nedostatka prostora za spavanje, upućivana na tavan, gde su u senu ili detelini pravila svoj ležaj. Ta deca, ali i domaćinovi roditelji, ako ih je imao, kao i braća i sestre, su samo

spavala na tavanu. Ostale potrebe, kao što su ishrana i održavanje higijene, su zadovoljavali u domaćinstvu.

Činjenica da se kuća ne nalazi u dve osnovne ulice koje su činile Schwaben Dörfel (to su danas paralelne ulice Matoševa i Karlovačkog mira), već pored njih, potvrđuje tezu da je kuća izgra-

*đena koju deceniju posle naseljavanja
Podunavskih Švaba (1739. godine) u
Karlovce.*

Seljačka kolica za posao

OSNOVNE INFORMACIJE O CENTRALNOM OBJEKTU

Kuća je izgrađena u tri faze. Prvo je izgrađena soba do ulice, zatim je izgrađena kuhinja i potom dvorišna soba. Za ovakvu faznu gradnju kuće postojala su dva razloga. Prvi je bio taj što je to vreme stalnih ratova između Austrije i Osmanskog carstva, pa se nije moglo znati kojem carstvu će biti naklonjena ratna sreća. Moglo se desiti da moraš da se seliš, pa je zato bolje da što manje uložiš, kako bi što manje izgubio, ako do toga dođe. Drugi razlog je siromaštvo koje je bilo skoro opšte, bar kada je to vreme i ta populacija ljudi u pitanju, pa je lakše izgraditi kuću u više faza.

Osnovni objekat Fondacije, stambeni objekat - kuća je izgrađena od na-

boja (nabijena zemlja) i pokrivena trskom (debljina oko 30 cm.). Tavanica je takođe sačinjena od trske koja je poručana preko tavanskih greda. Debljina trske je oko 30 cm. preko koje je postavljeno blato u debljini od oko 10 cm. Visina prostora u kući je samo 2 m., tako da bi ljudi današnjeg rasta teško mogli u njoj da se kreću. Prozori su mali kako bi kuća imala što manje gubitke toplote

i imala bolju termičku izolaciju. Podovi su od nabijene zemlje, koja se održavala povremenim glačanjem rastvorom goveđe balege u vodi („pomazivanjem“). Ovaj rastvor uništi mikroorganizme u zemljanom podu, stvori blagu skramu i da lepu žućkastu boju. Doduše, sat ili dva posle ove akcije, u prostorijama se osećao smrad, ali je posle toga vremena sve bilo u najboljem redu. Veštije domaćice su, u svrhu „ubijanja“ smrada, unosile u prostorije mirisavo cveće, zumbul na primer, koje je neutralisalo smrad.

Da bi izgradili ovakvu kuću domaćini su morali da kupe samo prozore i vrata (ili da im neko napravi bez naknade). Ostalo su našli „na licu mesta“. Ako se u dvorištu zàkòpa do dubine od 50 - 60 cm. naiđe se na zemlju kvalitetnu za gradnju zidova - zidovi su od „naboja“. Naboj je nabijena zemlja u koju se dodavalo malo slame, trske ili šiblja, kako bi „armirali“ novoizgrađeni zid. Trsku su našli u priobalju Dunava, koji je od kuće udaljen samo 150 m., a gredice su našli u okolnim šumarcima. Jeste da te gredice nisu bile prave kao lenjir, ali su služile svrsi.

Kada tome dodamo da su kuću izgradili sami uz pomoć mobe, onda možemo zaključiti da ih je kuća koštala veoma malo.

Stambeni objekat se sastoji od dve sobe i kuhinje. U svakoj sobi postoji zemljana peć, koja se loži iz kujne. U ku-

hinji postoji otvoreno ognjište, na kome se celodnevno grejala voda za potrošnju u domaćinstvu.

Objekat ima samo jedan dimnjak, pa je dim, iz svake od peći u sobama, ulazio kroz otvor na gornjem delu peći u kuhinju, pa zajedno sa dimom iz otvorenog ognjišta

odlazio u dimnjak iznad ognjišta.

Iznad otvorenog ognjišta domaćini su kačili šunke, slaninu i kobasice, radi sušenja - konzerviranja. Te namirnice su ostavljali na dimu nekoliko dana (oni su to nepogrešivo znali) i nakon toga ih sklanjali i štitili od muva.

“Oranija” je stajala iznad otvorenog ognjišta i u njoj je tokom celog dana bilo

Topla voda se koristila za različite potrebe, za kupanje dece, pranje veše, pripremu hrane za domaćinstvo ili svinje.

Prva veš mašina

Muzlica

"Cimenta" - mera za tečnost - ova na slici je od 0,5 l.

Pegla na žar

POSTAVKA SEOSKOG DOMAĆINSTVA

Postojeći objekat – objekat muzejske postavke – je namešten onovremenskim nameštajem i pruža posetiočima informacije o životu ljudi pre dva ipo veka. Postavku je realizovana uz stručnu podršku Vojvođanskog muzeja u Novom Sadu i Centralnog muzeja Podunavskih Švaba iz Ulma (Donauschwäbisches Zentralmuseum).

U sobama se nalaze kreveti, u kojima su podloge za spavanje slamarice, sa velikim perjanim jastucima i dunjama, ormani i stolovi, sve iz toga vremena. I, naravno, u sobama se nalazi i dosta kuhinjskog pribora (escajg, servisi, činije, te ostali kuhinjski pribor).

U objektu se nalazi i pet reklamnih, plastičnih lutaka u prirodnoj veličini (tri ženske i dve dečije), koje su opremljene odećom za svečane prilike - narodnim nošnjama.

Na zidu prema ulici, između prozora, se nalazi "kućna kapela" ili "porodični oltar". Ako im je kuća bila udaljena od crkve, onda su u crkvu odlazili samo nekoliko puta godišnje, na najznačajnije praznike, u principu na Božić i Uskrs. Ova, "kućna kapela" je tada služila da "Pater Familias" pred njom, i u prisustvu svih članova domaćinstva, pre glavnog obeda, očita "Očenaš" na svečani način. Smatralo se da su time ispunili svoju religioznu obavezu u uspostav-

ljanju komunikacije sa Bogom.

Na istočni i južni zid glavne - prednje sobe stanbenog objekta smo postavili izbor iz starih familijarnih fotografija i razglednica Sremskih Karlovaca, tako da se na taj način

možete vratiti više decenija, pa i čitav vek unazad, u život mesta i ljudi toga vremena.

U gonku stanbenog objekta se nalaze makete nekoliko infrastrukturnih objekata seoskog domaćinstva toga vremena, tako da posetioци mogu da ih razgledaju i stvore predstavu kako je to izgledalo u prirodi.

DVORIŠTE

Dvorište je privedeno nameni i pripremljeno za buduću izgradnju restorana tradicionalne hrane Podunavskih Švaba i dokumentacioni centar.

U seljačkim kućama su se dvorišta, u vreme koje ovde posmatramo, koristila za obavljanje posla, za lagerovanje drva za loženje, denulo se seno, slama i detelina, gajile se kokoške i još dosta različitih namena.

Dvorište je popločano starom, velikom „švapskom“ ciglom, tako da je moguća komunikacija po dvorištu i po vlažnom vremenu. Treba napomenuti da u vreme izgradnje kuće, ali i jedan vek kasnije, dvorište u ovoj kući nije bilo popločano ciglama (flasterisano). Zato zamislite sami kakvo je bilo kretanje dvorištem u kišnom vremenu - svaki korak po blatu i lepljivoj zemlji.

Slobodne zelene površine na ulici, ispred kuće, smo uređili i koristimo

ga kao začinski vrt. Jer, „začinski vrt“ je bio deo organizacije domaćinstva svake Švabice u starom zavičaju. U njoj je gajila: mirođiju, persun, bosiljak, timijan, nanu, ... Uz ograde do

“Putunja” - služi da se grožđe preuzme od berača i izruči u vozionicu na kolima.
“Putunju” nosi na leđima “Putundžija”

komšija zasađeno je nekoliko desetina vinove loze, a zasađen je i manji vinograd prema onovremenom načinu sadnje. Taj vinograd je bio prilagođen za ljudski rad, a kada je čovek došao na ideju da za obradu vinograda počne da koristi konja izvadio je

svaki drugi red, kako bi konj mogao da se kreće i vuče radilo, najčešće špartač.

U sklopu dvorišta je rekonstruisan i stari klozet (poljski WC – savremeni toalet ne postoji), kako bi dočarali i ovaj segment života ljudi toga vremena.

Na pogodnim delovima dvorišta su postavljena - ukupana četiri masivna drvena stola sa klupama u hladovini jednog oraha i jednog badema. Za ove stolove može da se smesti tridesetak posetilaca, tako da mogu da se odmore u hladovini i da popiju

Spric za špricanje vinograda i voća

neko osvežavajuće piće.

Za istu namenu su napravljena i tri veća pokretna stola sa klupama, tako da se broj sedećih mesta znatno povećava.

Na lokalitetu ZAVIČAJNE KUĆE postoji kopani bunar dubok 10 m., pri čemu je vodeni stub visok 5 metara. Bunar je u očuvanom stanju i ima vode i u najsušnijim danima. Ovaj bunar, koji je samo malo „mlađi“ od stambenog objekta, može da nam dočara način snabdevanja vodom seoskog domaćinstva, kako za potrebe samog domaćinstva (piće, kuvanje, kupanje, pranje veša), tako i za druge potrebe domaćinstva (napajanje stoke, špricanje vinograda, svinjokolja). Bunar je očišćen (voda nije za piće) i postavljena je nadgradnja u skladu sa bunarima iz druge polovine XVIII veka na ovim prostorima.

ŠUPE

Šupa je nezaobilazni i preko potrební infrastruktúrni objekt svakog seoskog domaćinstva i danas, a u vreme koje Vam ovde predstavljamo bio je još značajniji. U šupi se smeštao i štítio od kiše i drugih atmosferskih padavina alat, poljoprivredne mašine i radila, zaprežni pribor, pa i stvari potrebne u domaćinstvu. U nju se smeštao i komlov, naravno zaštićen od životinja, pre svega mačaka, pošto predhodno pretrpi tehnološku obradu, neophodan u pripremi hleba za domaćinstvo.

Šupe su rekonstruisane u svemu prema takvim objektima vremena koje Vam predstavljamo, ali su, nažalost, znatno manje, nego što je bilo uobičajeno i nego što su realne potrebe zahtevale. Iz toga razloga je i broj predmeta koje bi trebalo da Vam prezentiramo znatno

*“Dreš” - separator za odstranjivanje lakih
primesa iz žitarica i zrnastih plodova*

manji, ali ,opet, možete videti nekoliko „osnovnih“ uređaja i alatki, koje je svako seosko domaćinstvo moralo da ima.

Pored šupe je manja prodavnica suvenira.

U dvorištu možete videti seljačka zaprežna kola koja su koristili ljudi u tome vremenu. To su tzv. „taljige“ - kola za jednog konja. Naime na brdovitim predelima, a na takvom leže i Sremski Karlovci, ima dosta „dubokih“ puteva kada bi dva konja teško prolazila. Zato su ljudi osmislili kola za jednog konja. S obzirom da ta kola treba da vuče jedan konj, ona su zato i kraća od kola za dva konja.

Započeta gradnja u dvorištu je budući restoran tradicionalne hrane Podunavskih Švaba. Kada restoran bude završen, posetioci će moći da steknu - dožive kompletan utisak o životu ljudi u tome vremenu. Moći će da konzumiraju hranu kao i ti ljudi i da piju pića koja su i oni pili.

Izdavač:
Fondacija
ZAVIČAJNA KUĆA

Za izdavača:
Stjepan A. Seder

Tekst i fotografije:
Stjepan A. Seder

Slog i prelom:
Marko Seder

Tehnička podrška:
Andrija Seder

Dizajn:
Stevan Jovanović - Pečula

Štampa:
GAGIC PRINT DOO,
Novi Sad

Stare razglednice:
Kulturni Centar Sremskih Karlovaca

Tiraž: 1.000 primeraka

*Devojka za udaju
u svečanoj nošnji*

*Momak
u svečanoj nošnji*

*Domaćica u
svečanoj nošnji*

*Udovica u
svečanoj nošnji*

U ovom krevetu spava tata i on uvek spava sam jer radi teške fizičke poslove i mora dobro da se odmori. U drugom krevetu spava mama. Uglavnom spava sa jednim detetom, često sa dva, a ponekad ima i bebu u kolevci na podu.

Pres za ceđenje grožđa sa levkom za punjenje sa kola.

Prvi krunjač za kukuruz

"Taljige" kola koja vuče jedan konj - koristila su se na Fruškoj Gori.